

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

พระพุทธศาสนาเห็นความสำคัญของครอบครัวเป็นสถาบันที่บุคคลอาศัยอยู่ด้วยกัน โดยมีหน้าที่ทางธรรมต่อกันและกัน ที่ตอบสนองความจำเป็นของมนุษย์ และสืบทอดอารยธรรมของมนุษย์ให้ดำรงอยู่และการพัฒนาต่างๆขึ้นไปครอบครัวเกิดจากความต้องการตอบสนองความเป็นอยู่ทางกายภาพและทางจิตวิญญาณ โดยเริ่มต้นจากความรักของชายหญิงที่ชอบพอกัน จากนั้นก็ได้พัฒนาเป็นความรักแบบสามภรรยาที่ต้องมีความรับผิดชอบในครอบครัวมากขึ้นจนมีบุตรสืบตระกูลและเมื่อมารดาบิดาทำหน้าที่ของตนอย่างดีแล้วถือว่าความดีเหล่านั้นเป็นบ่อเกิดแห่งความดีของบุตรหรือเป็นบุญเขตของบุตร มารดาบิดาจึงถือว่าเป็นบุคคลต้นแบบให้แก่บุตรธิดา และเป็นบุคคลที่มีพระคุณอย่างยิ่งต่อบุตร พระคุณที่สำคัญยิ่งของมารดา มี ๔ ประการ คือ ๑) ให้ชีวิตแก่บุตร ๒) ให้ต้นแบบร่างกายที่เป็นมนุษย์แก่บุตร ๓) ให้ต้นแบบจิตใจที่เป็นมนุษย์ และ ๔) เป็นบุพการี จึงเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ในส่วนกายภาพ ในส่วนจิตภาพจะมีความสมบูรณ์เมื่อบุคคลในครอบครัวมีความผูกพันกันด้วยหน้าที่และคุณธรรม

๕.๑.๑ คุณสมบัติของความเป็นมารดาบิดาต้นแบบในพระพุทธศาสนา

มารดาบิดาต้นแบบจะต้องมี คุณสมบัติของมารดาบิดาไว้ ๔ ประการมีความสำคัญต่อบุตรเป็นอย่างยิ่งได้แก่

๑.เป็นพระพรหมของบุตร	๒.เป็นครูคนแรกของบุตร
๓.เป็นเทวดาของบุตร	๔.เป็นอาหุเนยบุคคล

ฐานะของมารดาบิดา : พระพรหม/ บุรพเทพ/ บุรพาจารย์/ อาหุไนยบุคคล

๑) ฐานะของมารดาบิดา : พระพรหม

มารดาบิดาเป็นพระพรหมของบุตรธิดา เพราะมีความประเสริฐเช่นเดียวกับพระพรหม คือ มีพรหมวิหาร ๔ ในบุตรธิดา

๑.๑) เมตตา คือ เมื่อบุตรธิดาอยู่ในท้อง มารดาบิดานั้นเกิดเมตตาต่อบุตรธิดาว่า “เมื่อไรหนอ เราจึงจักเห็นลูกน้อยไม่มีโรค?”

๑.๒) กรุณา คือ เมื่อเวลาที่บุตรธิดายังเล็ก นอนหงายอยู่ ถูกสัตว์มีเส้น เป็นต้นกัด หรือนอนไม่สบายร้องไห้อยู่ มารดาบิดาจึงเกิดความกรุณาขึ้น เพราะได้ยินเสียงบุตรธิดานั้น

๑.๓) มุทิตา คือ เมื่อเวลาที่บุตรธิดาวิ่งเล่น อยู่ในวัยน่ารักน่าชัง มารดาบิดามีจิต

อ่อนโยน บันเทิงเบิกบานเพราะมองบุตรธิดาน้อย มารดาบิดานั้นจึงได้ความบันเทิง

๑.๔) อุเบกขา คือ เมื่อเวลาที่บุตรธิดานั้นทำการเลี้งภรรยาสามี แยกครองเรือนมารดาบิดามองเห็นว่า “บัดนี้ ลูกน้อยของเรา อาจเพื่อจะเลี้งตนเองได้” มารดาบิดาจึงได้ความวางเฉย

๒) ฐานะของมารดาบิดา : บุรพเทพ

มารดาบิดาเป็นบุรพเทพของบุตรธิดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะก่อนกว่าเทพเหล่าอื่น ส่วนสมมติเทพ อุปัตติเทพ และวิสุทธิเทพเหล่าอื่น ชื่อว่า ปัจฉาเทพ

๓) ฐานะของมารดาบิดา : บุรพาจารย์

มารดาบิดาเป็นบุรพาจารย์ของบุตรธิดา เพราะเป็นอาจารย์ก่อนอาจารย์ทั้งหมด คือมารดา และบิดา สั่งสอนบุตรธิดาแต่แรกว่า “จงนั่งอย่างนี้ ยืนอย่างนี้” และว่า “คนนี้ ควรเรียกว่าพ่อ” ต่อมาอาจารย์อื่น ๆ จึงสั่งสอนศาสตร์ต่าง ๆ

๔) ฐานะของมารดาบิดา : อาหุไนยบุคคล

มารดาบิดาเป็นอาหุไนยบุคคลของบุตรธิดา เพราะเป็นผู้สมควรเครื่องอุปโภคและบริโภคที่บุตรธิดานำมาบูชา ดื่มน้ำรับกล่าวคือ มีคุณงามความดีที่เพียบพร้อม มีการประพฤติดนเป็นแบบอย่างที่ดีและมีความฉลาดรอบรู้ในวิธีการ อีกทั้ง มารดาบิดายังต้องรู้จักการควบคุมจิตใจตนเองให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมของสังคม คือ เจริญด้วยศรัทธา เจริญด้วยศีล เจริญด้วยปัญญา

มารดาบิดาเป็นผู้นำของสมาชิกในครอบครัว เปรียบเสมือนผู้เป็นใหญ่ ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรม คือ พรหมวิหาร ๔ และการเว้นจากอกติ ๔ ส่วนธรรมพื้นฐานสำหรับบุตรธิดาที่พึงมีต่อมารดาบิดาคือ “ความกตัญญูกตเวที” เพราะท่านทั้งสองได้ชื่อว่าเป็นบุพการีคือ ผู้มีอุปการคุณมาก่อน บุตรที่เป็นผู้กตัญญูกตเวที ระลึกถึงอุปการคุณของมารดาบิดา ย่อมเลี้งดูท่านทั้งสอง ทำกิจธุระการงานของท่าน เชื่อฟังในโอวาท ไม่ทำให้วงศ์ตระกูลเสื่อมเสีย เป็นผู้มีศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล จัดว่าเป็นผู้ที่สมควรได้รับการสรรเสริญ และพระพุทธศาสนาเรียกบุตรประพฤติเช่นนี้ว่า “สัตบุรุษ” คือ คนดี

พระพุทธองค์ยกย่องมารดาบิดาให้เป็นทิศเบื้องหน้าเพื่อให้บุตรหรือลูกทำการบำรุงมารดาบิดาด้วย ๕ สถาน คือ

๑. ท่านเลี้งเรามาโตแล้วให้เลี้งท่านตอบ

๒. รับทำกิจ การงานของท่าน

๓. ช่วยดำรง รักษาวงศ์ตระกูลไม่ให้เสื่อมเสีย

๔. ปฏิบัติตัวดีให้เหมาะสมที่จะรับทรัพย์มรดกจากท่าน

๕. เมื่อท่านล่วงลับดับขันธแล้ว ทำบุญอุทิศถวายให้ท่าน

บทบาทของมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้า ควรแสดงความอนุเคราะห์แก่บุตรธิดา ๕ สถาน คือ

๑. สอนให้งดเว้นจากการทำความชั่ว
๒. สอนให้ตั้งอยู่ในคุณความดี
๓. ส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาศิลปวิทยาแขนงต่าง ๆ
๔. หาภรรยา (สามี) ที่มีความเหมาะสมให้
๕. มอบทรัพย์สมบัติให้ในสมัย (ในเวลาที่เหมาะสม)

หลักธรรมที่เป็นข้อยึดเหนี่ยวน้ำใจสงเคราะห์ซึ่งกันและกันให้อยู่รวมกันด้วยความผาสุก เรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ ประการ คือ

๑. การให้ (ทาน) ๒. การเจรจาไพเราะ (ปิยวาจา) ๓. การประพฤติให้เป็นประโยชน์ (อรรถจริยา) ๔. ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมทั้งหลายในคนนั้น ๆ ตามควร (สมานัตตตา) ธรรมดังกล่าวเปรียบเหมือนกับสลักรถ (เนื้อดีดีล้อ) อันแล่นไปอยู่ มารดาบิดาก็ควรมีธรรมดังกล่าวนี้ ถ้าไม่มีก็จะไม่ได้รับความนับถือและการบูชาจากบุตร ถ้าใครปฏิบัติตามก็จะได้รับความเป็นใหญ่และการสรรเสริญจากสาธารณชนในสังคม

๕.๑.๒ บุคคลที่เป็นมารดาบิดาด้นแบบที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

บุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีได้แก่นางวิสาขา นางวิสาขา มีคุณลักษณะที่เป็นเบญจกัลยาณี ความงามของสตรี ๕ อย่าง คือ

๑. เกสกลุยาณํ ผงงาม คือ หญิงที่มีผมยาวถึงสะเอวแล้วปลายผมงอนขึ้น
๒. มงฺกสกลุยาณํ เนืองาม คือ หญิงที่มีริมฝีปากแดงดูผลด่ำถึงสูงและเรียบติดสนิทกันดี
๓. อัญญิกุลยาณํ กระดูงาม คือ หญิงที่มีฟันสีขาวประดุจสังข์ และเรียบเสมอกัน
๔. นวีกุลยาณํ ผิวงาม คือ หญิงที่มีผิวงามละเอียด ถ้าดำก็ดำดังดอกบัวเขียว ถ้าขาวก็ขาวดังดอกกรรณิกา

๕. วยกุลยาณํ วัยงาม คือ หญิงที่แม้จะคลอดบุตรถึง ๑๐ ครั้ง ก็ยังคงสภาพร่างกายสาวสวยดูตลอดครั้งเดียว

สรุปงานวิจัยตลอดชีวิตของนางวิสาขา มีการมารดาหาอุบาสิกา ได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเหมือนกับ ท่านอนณาณบิณฑิกเศรษฐีมหาอุบาสิกอย่างต่อเนื่อง ได้สร้างวัดบุพพารามถวายไว้ในบรรพพระพุทธศาสนา ในเมืองสาวัตถีจนถึงตลอดถึงแคว้นโกศลนั้น เพราะมหาอุบาสิกและอุบาสิกาได้เกิดในยุคพระพุทธเจ้าจึงมีความเลื่อมใสศรัทธามาก และไม่มีอุสิกาท่านใด

ได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างมากมายเหมือนดังนางวิสาขา และนางยังมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดประเพณีการถวายผ้าอาบน้ำฝนก่อนเข้าพรรษา ดังนั้นนางวิสาขาได้รับการยอมรับว่าเป็นมหาอุบาสิกาคู่กับท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีมหาอุบาสิกา ในพระพุทธศาสนา^๑

สรุปงานวิจัยบิณฑิกเศรษฐีในอรรถกถาธรรมบท^๒

ภาคที่ ๖ ได้กล่าวถึงกุสโลบายของอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่ต้องการให้บุตรชายของตนเข้าถึงธรรม เนื่องจากบุตรชายเป็นคนไม่ศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ไม่เคยไปฟังธรรมกับพระพุทธเจ้าที่วัด แม้พระพุทธเจ้าเสด็จมาที่บ้านของเศรษฐีบุตรชายก็หลบหน้าเสีย เศรษฐีจึงวิตกกังวลว่าบุตรชายของตนทำเช่นนี้ไม่ดีแน่ เมื่อตายไปคงต้องไปสู่วิถีการเป็นนักรบ จึงหาวิธีการให้บุตรชายได้ฟังธรรมกับพระพุทธองค์โดยการเอาเงินจ้างให้บุตรไปฟังธรรม สมาทานอุโบสถศีล เพราะเห็นแก่เงิน

สรุปงานวิจัยจิตตกหบดีตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบันชาติจิตตกหบดีเป็นมหาอุบาสิกาผู้มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยตั้งแต่อดีตชาติจนถึงปัจจุบันชาติที่เกิดในยุคพระพุทธเจ้า และได้ตั้งความปรารถนาไว้ชอบท่านมีคุณธรรมสัมปรายกัถสังวัตตนิภกรรม^๓ คือความมีจิตใจเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมความดีทำให้ชีวิตนี้มีค่าและเป็นหลักประกันชีวิตในภพหน้าซึ่งประกอบด้วยธรรม ๔ ประการคือ

๑. ศัทธิสัมปทาถึงพร้อมด้วยศรัทธา
๒. สิลสัมปทาถึงพร้อมด้วยศีล
๓. จาคสัมปทาถึงพร้อมด้วยการบริจาค
๔. ปัญญาสัมปทาถึงพร้อมด้วยปัญญา

๕.๑.๓ แนวทางการประยุกต์คุณสมบัติของความเป็นมารดาบิดาดันแบบในการสร้างมารดาบิดาดันแบบในสังคมปัจจุบัน

มารดาบิดาแนวการประยุกต์คุณสมบัติของความเป็นมารดาบิดาดันแบบในสังคมปัจจุบันนี้ เป็นสังคมที่มารดาบิดาจะต้องมีสัมมาวิสัยที่มีความคิดเห็นที่ถูกต้องกับยุคสมัยปรับตัวเองให้เข้ากับเหตุการณ์ ที่โลกในยุคใหม่ปรับเปลี่ยนหมุนเวียนตามแทบไม่ทัน มารดาบิดาจะต้องรอบรู้และรู้ทันในหลาย ๆ เหตุการณ์ และที่สำคัญต้องเป็นมารดาบิดาที่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม เพียบพร้อมด้วย

^๑ ดูรายละเอียดใน พ.ร.อ. (ไทย) ๓/๔๐/๓๑-๑๑๕.

^๒ พ.ร.อ. (ไทย) ๖/๕๓-๕๕.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๒๘.

เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่เป็นต้นแบบที่ดีของบุตรธิดา และหลาน ๆ ต่อไปในอนาคตที่จะมาถึง

มารดาบิดาต้นแบบจะต้องมีคุณสมบัติที่ดี กล่าวคือ มีคุณงามความดีที่เพียบพร้อม มีการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและมีความฉลาดรอบรู้ในวิธีการสอน หลักการสั่งสอนที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า ผู้ที่ให้การอบรมสั่งสอนจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดีงามก่อนแล้ว จึงจะสอนผู้อื่น ผู้เป็นมารดาบิดาที่มีความสำคัญต่อสังคมและมีคุณสมบัติที่ดีงามเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ๔ กรอบครัว คือ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณสมบัติของความเป็นมารดาบิดาต้นแบบ ศึกษาบุคคลที่เป็นมารดาบิดาต้นแบบในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ ศึกษาแนวทางการประยุกต์คุณสมบัติของความเป็นมารดาบิดาต้นแบบในการสร้างมารดาบิดาในสังคมปัจจุบัน ผลของการวิจัยพบว่า

คุณสมบัติของความเป็นมารดาบิดาต้นแบบในพระพุทธศาสนาในเบื้องต้นจะต้องเป็นผู้มีหลักพรหมวิหาร ๔ คือ ๑. เมตตา ๒. กรุณา ๓. มุทิตา ๔. อุเบกขา และมีหลักคุณธรรมเกี่ยวกับหน้าที่ของมารดาบิดาในการอนุเคราะห์บุตรที่ปรากฏในหลักสังคาลสูตร ๕ ประการ คือ ๑.ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ๒.ให้ตั้งอยู่ในความดี ๓.ให้ศึกษาศิลปวิทยา ๔. หามรรยา(สามี)ที่สมควรให้ ๕.มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทได้แสดงตัวอย่างของบุคคลที่เป็นมารดาบิดาต้นแบบ ได้แก่ มหาอุบาสิกาวิสาขา เป็นยอดแห่งอุปัฏฐายิกา ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยวัตถุ จตุปัจจัยไทยทาน กับ บุคคลที่เป็นบิดาต้นแบบ ในพระพุทธศาสนาในอรรถกถาธรรมบทได้กล่าวถึงกุศลโบายของ มหาอุบาสิกาอนาถบิณฑิกเศรษฐีที่ต้องการให้บุตรชายของตนเข้าถึงธรรม มหาอุบาสิกา อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็น เอตทัคคะ เป็นผู้เลิศทางถวายทาน ท่านอุปถัมภ์ บำรุงพระพุทธศาสนา และ มหาอุบาสิกา จิตตคหบดีเป็นบุคคลท่านหนึ่งที่มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนาท่านเป็นกำลังอันสำคัญในการช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองช่วยเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าช่วยแก้ข้อสงสัยหรือการกล่าวให้ร้ายของลัทธิศาสนาอื่นจนเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับการยกย่องจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เป็นเลิศในด้านแสดงธรรมทางฝ่ายอุบาสิกาบุคคลที่ได้กล่าวยกมานี้ มีคุณลักษณะ เป็นพรหมของบุตร

งานวิจัยสรุปได้ว่า นางเอ็นดู เทพนคร เป็นผู้ที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในการที่จะได้รับการพิจารณาแม่ดีเด่น จะเห็นได้จากการเป็นผู้ตั้งใจประพฤติตนครองตน ครองคน ครองงาน ด้วยความทุ่มเท เสียสละทั้งกำลังทรัพย์เวลา สติปัญญา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีประสานงานกับเอกชน และหน่วยงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ทั้งยังทำงานในด้านสังคมสงเคราะห์

สนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ รวมทั้งทะนุบำรุงพุทธศาสนาอยู่เสมอ มิได้ขาด เป็นผู้มี
 น้ำใจเพื่อส่วนรวมมีเหตุผลมีอัธยาศัยที่ดีงามจนประสบความสำเร็จในทุก ๆ ด้านด้วยคุณลักษณะ
 ส่วนตัว ประกอบเหตุผลดังกล่าว นางเอ็นดู เทพนคร จึงสมควรได้รับการยกย่องเชิดชูสนับสนุน
 ให้ได้รับแม่ดีเด่นแห่งชาติ เป็นอย่างยิ่งเพื่อเป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่ว ๆ ไป และเป็นเกียรติประวัติ
 อันดีงามแก่วงศ์ตระกูลตลอดไป

งานวิจัยสรุปได้ว่านางปราณี โรจนสินวิไล เป็นแบบอย่างของผู้ที่ดำเนินชีวิตอย่างมี
 คุณธรรมเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกหลานและบริวาร เริ่มตั้งแต่เรื่องความ กตัญญูกตเวที แม้ท่านจะ
 ไม่ได้อยู่กับคุณพ่อ คุณแม่ที่ให้กำเนิด แต่ก็ยัง กตัญญูรู้คุณ อีกทั้งยังดูแลคุณพ่อคุณแม่บุญธรรมที่
 เลี้ยงดูมาเป็นอย่างดีรวมทั้งปฏิบัติต่อคุณแม่ของสามีเป็นอย่างดีอีกด้วยดำเนินชีวิตตามหลักธรรม
 และตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงประสบความสำเร็จในการใช้ หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการครองตน
 การครองคน การครองงาน

หลักธรรมที่คุณแม่ปราณีใช้ในการประพุดติและปฏิบัติตน ใน หลักสังคหวัตถุ ๔

๑ การครองตน ได้แก่

ทาน การให้ด้วยความจริงใจ ความไว้วางใจ ความรักความปรารถนาดี มีการเสีย
 สละให้กันและกัน

ปิยวาจา พูดจาปราศรัยด้วยความอ่อนน้อม รู้จักกาลเทศะมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

อิตถจริยา การประพุดติตนให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมช่วยเหลือกันในการ
 ทำงาน

สมานัตตา การวางตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่เข่อหยิ่งมีสัมมาคารวะ อย่างจริงใจ

ปฏิบัติตนตามหลักฆราวาสธรรม ได้แก่

สัจจะ ซื่อสัตย์สุจริต ไม่ทุจริตให้เป็นທີ່เสื่อมเสีย

ทมะ รู้จักข่มใจต่อความโลภ ความโกรธ ความหลง

ขันติ มีความอดทน หนักแน่น ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากใช้สติปัญญาในการ
 แก้ไขปัญหา

จาคะ รู้จักการให้ ทั้งการให้โดยส่วนตัวการบำรุงพระพุทธศาสนาและช่วยเหลือ
 ผู้ด้อยโอกาส

๒. การครองคน

หลักพรหมวิหาร ๔ ในการครองคน ได้แก่

เมตตา มีความรักใคร่ เมตตา เอื้ออาทรและปรารถนาที่จะให้ผู้อื่น มีความสุข

กรุณา	มีความสงสาร เมื่อเห็นผู้อื่นตกทุกข์ ได้ยากหรือได้รับความเดือดร้อน คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ตามศักยภาพและขีดความสามารถที่มีอยู่
มุทิตา	มีความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ชื่นชมและแสดงความยินดีอย่างจริงใจ
อุเบกขา	มีใจเป็นกลาง วางเฉย รับฟังผู้อื่น ไม่มีอคติ

๓.การครองงาน

หลักอริยบท ๔ ในการครองงาน คือ

ฉันทะ	มีความพอใจในงานที่ทำและงานที่ได้รับมอบหมาย
วิริยะ	ขยัน หมั่นเพียร เพื่อให้งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์
จิตตะ	มีความตั้งใจ ใส่ใจ รับผิดชอบงานที่กระทำ
วิมังสา	ปฏิบัติงานด้วยความรอบคอบ คิดและวางแผนปฏิบัติ

งานวิจัยสรุปได้ว่านายแพทย์สมควร น้าพึ่ง มีความคิดเห็นว่าพ่อ แม่ ควรเป็นตัวอย่างที่ดีของลูกๆ ทั้งการดำเนินชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น และการสร้างฐานะให้มั่นคง โดยการประกอบอาชีพที่สุจริตด้วยความขยันขันแข็ง อดทน มัธยัสถ์ และรับผิดชอบ มีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสถานะของตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมเท่าที่จะทำได้ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เป็นผู้มั่นคงต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รักษาสุขภาพ พัฒนาตนเองให้ทันเหตุการณ์และความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ นำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น สัจจวัตถุ ๔ ทิหิสุข ๔ ฯลฯ การปลูกฝังเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมก็ไม่ใช่เรื่องยากเลย เพราะมันจะเกิดจากความงดงามและความอ่อนโยนของจิตใจ อีกอย่างคุณพ่อคุณแม่ต้องอย่าลืมว่า "คุณธรรมสำคัญกว่าความเก่ง"

งานวิจัยสรุปได้ว่านายมะลิ มากมูล ใช้หลักธรรมทางศาสนามาเป็นแนวคิด เป็นแนวปฏิบัติ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อกัน จะทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี ฉะนั้นอุดมการณ์ในการเลี้ยงดูลูกจึงพอยกขึ้นมาเป็นหัวข้อได้ดังนี้

๑.สอนให้ลูกทุกคนรู้จักกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ปู่ย่า ตายาย หรือญาติพี่น้องและผู้ที่มีอุปการคุณต่อตน

๒.ต้องเอาใจใส่ต่อการศึกษาเล่าเรียน ขยันหมั่นเพียรจนมีความรู้ความสามารถ จนกระทั่งใช้ความรู้ความสามารถประกอบอาชีพได้

๓.ต้องมีคุณธรรมมีศีลธรรมประจำใจ ยึดมั่นในหลักธรรมทางพุทธศาสนา

๔.ให้นั้นแนวปฏิบัติในคุณธรรมที่สำคัญ คือ พรหมวิหาร ๔ มี เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ต่อกันในสังคมและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันเพื่อนมนุษย์

เป็นแบบอย่างที่ดีสังคม ไม่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่ดีมีความอ่อนน้อม ถ่อมตนไม่กระด้าง เย่อหยิ่ง มีสัมมาคารวะ ต่อผู้มีวิยวุฒิ คุณวุฒิ ชาติวุฒิ สูงกว่าตนดำรงตนและเลี้ยงชีพ ตามแนวพระราชดำริแบบเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ต้องยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสถาบันหลักทั้ง ๓ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อย่างเคร่งครัด รับใช้และพร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อปกป้องคุ้มครอง หวงแหนไว้จนสุดชีวิต เพราะถือว่าสถาบันทั้ง ๓ เป็นสมบัติที่ทรงคุณค่าเหนือสิ่งอื่นใด คุณสมบัติที่ดีของบิดา จากคำตอบที่ได้สามารถสรุปบทบาทของบิดาได้ ๕ ประการคือ

- (๑) การเป็นพ่อที่ดีของลูก
- (๒) การเป็นหัวหน้าที่ดีของครอบครัว
- (๓) เป็นบุคคลตัวอย่างแก่สมาชิกในครอบครัว
- (๔) เป็นสามีที่ดี
- (๕) เป็นพลเมืองดีของสังคม

ผู้วิจัยได้นำบุคลที่เป็นแบบอย่างในสังคมปัจจุบันทั้ง ๔ ครอบครัวได้เป็นมารดาบิดาต้นแบบ จะเห็นได้จากการเป็นผู้ตั้งใจประพฤติตนในการ ครองตน ครองคน ครองงาน ด้วยความทุ่มเท เสียสละทั้งกำลังทรัพย์เวลา สติปัญญา เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวมเท่าที่จะทำได้ เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ เป็นผู้มั่นคงต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รักษาสุขภาพ พัฒนตนเองให้ทันเหตุการณ์และความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ นำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต ได้นำหลักศาสนามาประยุกต์ในการพัฒนาตนเองและองกรให้สำเร็จผลเป็นประจักษ์ต่อสังคม ถึงแม้ว่าบุคลทั้ง ๔ ครอบครัวได้เกิดได้ในสมัยปัจจุบันและไม่มีพระพุทธเจ้าแต่บุคลทั้ง ๔ ท่านได้รับแรงบันดาลใจจากศึกษาหาความรู้ความสามารถและปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนาทำให้เกิดสติปัญญาจากการสวดมนต์ พระบรมครูพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน เป็นตัวอย่างที่ดีเยี่ยม พระองค์ทรง มีวิธีการใช้สำหรับฝึกบุคคลต่างๆ ทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ เป็นแนวทางสำหรับพุทธสาวกที่จะนำไปใช้ฝึกฝนตนเอง และการฝึกฝนอบรมบุคคลต่างๆ ได้ในทุกระดับ สามารถให้การฝึกฝนบุคคลอย่างยอดเยี่ยม “(ปฐมสูตร)”^๔ หลักการสำคัญสำหรับปฏิบัติดังนี้

^๔ วิ. มห.(ไทย) ๔/๕๗/๖๕.

ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ลักษณะของมารดาบิดาผู้ครองเรือนต้องมีธรรม อันประกอบไปด้วย ๑)มารดาบิดาเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตร ๒) สามิภรรยามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ๓)บุตรมีความกตัญญูกตเวที และครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดี

เพราะฉะนั้นแนวทางการประยุกต์คุณสมบัติของความเป็นมารดาบิดาดั้งแบบในการสร้างมารดาบิดาดั้งแบบในสังคมปัจจุบัน ๓ ข้อ คือ

๑. การเป็นแบบอย่างที่ดี ความรู้ดี(สุวิชาโน) และความประพฤติดี(สุจริต) เมื่อบุคคลมีทั้งความรู้ดี และความประพฤติดีแล้วก็จะย่อมได้รับการยอมรับจากผู้อื่นพระองค์ทรงเพียบพร้อมทั้งความรู้ทั้งความประพฤติที่ดี (วิชาจรณสมปนโน)^๕

๒. ทรงมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่บุคคล พระพุทธองค์ทรงมีพระมหากรุณาคุณต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทรงเอ็นดูสงสารสัตว์โลกที่ถูกความทุกข์ต่างๆบีบคั้น ด้วยพระมหากรุณาของพระองค์จึงทรงสั่งสอนประชาชนให้เห็นทางสว่างทางปัญญา จนสามารถทำลายกิเลสอันเป็นสาเหตุของความทุกข์ได้

๓. มีเป้าหมายที่ชัดเจน พระพุทธองค์ทรงมีเป้าหมายชัดเจนในการอบรมสั่งสอนผู้คน ดังพิจารณาได้จากกิจวัตร ตอนใกล้สว่างของพระองค์ในแต่ละวัน ก่อนที่ทรงเสด็จไปโปรดบุคคล ทรงพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบทุกแง่มุม

- (๑) สันติสนา เพื่อให้เกิดความชัดเจนแจ่มแจ้ง ในหลักธรรมคำสอน
- (๒) สมาทปนา เพื่อให้เกิดแรงจูงใจ ในการปฏิบัติตาม
- (๓) สมุตเตชนา เพื่อให้เกิดความมั่นใจความกล้าหาญในการปฏิบัติตาม
- (๔) สัมปหังสนา เพื่อให้เกิดความเบิกบานใจ ร่าเริงในการปฏิบัติตาม

๔. ให้ความเสมอภาคแก่ทุกคน พระพุทธองค์ทรงมีเมตตาต่อบุคคลต่างๆอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ หรือมีความลำเอียงแต่อย่างใด ทางพราหมณ์สอนบุคคลต่างๆโดยไม่จำกัดเพศวัย

๕. ความบริสุทธิ์ใจ พระพุทธองค์อบรมสั่งสอนบุคคลต่างๆ ด้วยพระทัยที่ประกอบด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์(พระบริสุทธิ์คุณ)

๖. กำเนิดถึงความแตกต่างและพื้นฐานของบุคคล ด้วยทรงเห็นว่ามนุษย์มีลักษณะทางกายภาพและจิตภาพที่แตกต่าง

^๕ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๔๑/๒๑๓.

วิธีการทางพระพุทธศาสนากับสังคมสมัยใหม่สามารถนำมาประยุกต์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและแนวทางการพัฒนาบุคลิกภาพในการสร้างสถาบันครอบครัวที่มีมารดาบิดาและบุตร-ธิดาตลอดจนได้ผลสำเร็จในที่สุด การอยู่ร่วมกันจะต้องมี วินัย กฎ ระเบียบ กติกา ๕ ข้อ

- ๑) การวางกฎเกณฑ์กติกาเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้ปฏิบัติร่วมกัน
- ๒) วิธีการส่งเสริมสนับสนุน เมื่อสมาชิกในครอบครัวได้ประพฤตินสิ่งที่ดี
- ๓) วิธีการกำราบและลงโทษผู้กระทำผิดตามความเหมาะสมและเงื่อนไขที่วางไว้
- ๔) การพิจารณาตัวต่อกันของบุคคลในครอบครัวให้สามารถกล่าวตักเตือนได้
- ๕) การคำนึงตนเมื่อทำผิดลงไป เพื่อยอมรับในความผิดและพร้อมที่จะแก้ไขปรับปรุงตนเองต่อไป

บิดามารดาจำนวนไม่น้อยที่ขาด การปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาโดยคำสอนที่เกี่ยวกับการครองเรือน บางท่านเห็นว่าคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ล้าสมัยหน้าที่สำคัญของบิดามารดาได้แก่ ๑)หน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ๒)หน้าที่ทางเศรษฐกิจ ๓)หน้าที่ทางสังคม ๔)หน้าที่ตามสถานการณ์

ข้อปฏิบัติสำหรับบิดามารดาต่อบุตร

บิดามารดาเป็นบุคคลสำคัญในครอบครัว ที่มีบทบาทและหน้าที่ทั้งในครอบครัวและภายนอกครอบครัว และเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาคุณภาพชีวิตบุตรที่เป็นหน้าที่หลักของบิดามารดา พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงข้อปฏิบัติที่บิดามารดาพึงกระทำต่อบุตรไว้ ดังนี้

๑) คุณธรรมพื้นฐานสำหรับบิดามารดา

บิดามารดาจะต้องมีหลักธรรมพื้นฐานในการเลี้ยงดูบุตรของตน เนื่องจากบิดามารดาเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดบุตรที่สุดมากกว่าใครอื่น และมีอิทธิพลต่อบุตรในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ บิดามารดาจะต้องมีคุณธรรมพื้นฐานประจำจิตใจ เพื่อการปฏิบัติต่อบุตรอย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์สุขแก่บุตรอย่างแท้จริง หลักธรรมสำคัญที่บิดามารดาพึงปฏิบัติต่อบุตร ได้แก่

ก.พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญสำหรับบิดามารดา ผู้ได้รับสมญานามว่าเป็นพรหมของบุตร เพราะพรหมวิหารนี้เป็นธรรมสำหรับพรหมหรือผู้ประเสริฐ^๖ ตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ถือว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลก เป็นเทพเจ้าผู้บันดาลสิ่งทั้งหลาย พระพรหมจึงเป็นผู้

^๖ ที.ป.า.(ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๐๑๒.

ประเสริฐ แต่ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และอภิบาลโลกด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหารธรรมก็ถือว่าเป็นพรหมได้^๗ เพราะฉะนั้น บิдамารดาจึงเป็นพระพรหมของบุตรเพราะมีธรรม ๔^๘ ประการนี้ได้แก่

๑) เมตตา การมีความรัก ความปรารถดี มุ่งหวังจะให้บุตรมีความสุข บิдамารดาเป็นผู้ที่สร้างความสุขให้แก่บุตร ความรักของบิдамารดาที่มีต่อบุตรนั้นเป็นความรักที่บริสุทธิ์ เพราะมุ่งหวังแต่ความสุขแก่บุตรเท่านั้น ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนสิ่งอื่นใดนอกจากให้เขาเป็นสุข เพราะฉะนั้น บิдамารดาจึงเป็นที่รักยิ่งของบุตร^๙ และด้วยความเมตตาของบิдамารดาจึงเห็นว่าบุตรเป็นที่รักอย่างยิ่งของท่านทั้งสอง^{๑๐} ความเมตตาของบิдамารดาเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมทางจิตใจสูง เพราะท่านทั้งสองได้เสียดสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของบุตรได้การแสดงความเมตตาต่อบุตร ควรแสดงออกทั้ง ๓ ทาง ได้แก่ (๑)เมตตากายกรรม เมตตาทางกาย ได้แก่การกระทำ และการแสดงออกทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา (๒)เมตตาวาจากรรม เมตตาทางวาจา ได้แก่การพูดเจรจาถ้อยคำที่ประกอบด้วยเมตตา และ (๓)เมตตามโนกรรม เมตตาทางใจ ได้แก่การมีจิตใจที่มุ่งหวังดี มีเจตนาดีต่อบุตร

๒) กรุณา การมีความสงสารเอ็นดูบุตร ต้องการช่วยเหลือให้พ้นจากความทุกข์ลำบากที่เกิดขึ้น ยามเมื่อบุตรประสบทุกข์ ผู้เป็นบิдамารดาต้องคอยดูแลรักษาอย่างใกล้ชิดจนกว่าจะหาย แม้ยามที่บุตรประสบปัญหาชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้ที่จะให้คำปรึกษาที่ดีและต้องการให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยและเบื่อหน่ายคือ บิдамารดา ด้วยคุณธรรมของบิдамารดาข้อนี้ ทำให้เห็นได้ว่าเมื่อยามที่บุตรประสบทุกข์จะคิดถึงบิдамารดาก่อนผู้อื่นใด เพราะฉะนั้นบิдамารดาจึงเป็นผู้ช่วยเหลือบุตรจากความทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๓) มุทิตา การมีความยินดีกับบุตร เมื่อเขามีความสุขหรือประสบความสำเร็จในด้านต่างๆ ยามเมื่อบุตรได้ดีมีความสุข บิдамารดาก็ยินดีเบิกบานพลอยมีความสุขกับบุตรด้วย เพราะมีความปรารถนาให้บุตรมีความสุขอยู่แล้ว เมื่อบุตรได้ประสบความสำเร็จ ก็มีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง เช่นกับเป็นความสุขของตน บิдамารดาจะไม่มีความอิจฉาริษยาในความสุขความสำเร็จของบุตรแม้แต่น้อย ยิ่งถ้าบุตรมีความสุขมากเท่าใด ท่านก็มีความสุขมากขึ้นเท่านั้น

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *คุณบิдамารดา สุตพรรณนามหาศาล*, (กรุงเทพฯ:ธรรมสภา, ๒๕๕๒)

หน้า ๑๔-๑๕

^๘ ศ.มหา.(ไทย) ๑๕/๑๔๑/๕๗๕-๕๗๘.

^๙ ที.มหา.(ไทย) ๑๐/๑๗๔/๑๖๖.

^{๑๐} ขุ.ชา.(ไทย) ๒๗/๑๓๘๕/๒๖๑.

๔) อุเบกขา การวางตัวเป็นกลาง มีความหนักแน่นในธรรม กล่าวคือบิณฑามารดาจะต้องมีความกลางในความถูกต้อง ไม่เอนเอียงเพราะอำนาจชักจูงของกิเลสฝ่ายใดอย่างใดอย่างหนึ่ง บิณฑามารดาจะต้องมีความหนักแน่นในการอบรมเลี้ยงดูบุตร โดยใช้หลักแห่งความถูกต้องดีงามเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ต้องมีความหนักแน่นที่จะต้องปฏิบัติตามธรรม เพื่อรักษาความถูกต้องและปลูกฝังให้บุตรสามารถพึ่งพาตนเองได้ หากขาดอุเบกขาธรรมเป็นแกนกลางในการอบรมเลี้ยงดู ก็จะกลายเป็นการเลี้ยงดูบุตรที่ตามใจตนเอง ขาดหลักการที่จะยึดเหนี่ยว แต่เมื่อบิณฑามารดา มีอุเบกขาธรรม ก็สามารถควบคุมอารมณ์และจิตใจของตนเองให้ปฏิบัติตามหลักการแห่งความถูกต้องดีงามได้

ข.อคติ ๔

อคติ แปลว่า ฐานะอันไม่พึงถึงทางความประพฤติน่าผิด ซึ่งหมายถึง ความลำเอียง เป็นข้อปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่บุคคล ผู้เป็นบิณฑามารดาจะต้องระวังมิให้เกิดอคติต่อบุตร ด้วยการปฏิบัติต่อบุตรทุกคนด้วยความเท่าเทียมเสมอกัน ไม่เลือกปฏิบัติเฉพาะคนใดคนหนึ่ง แต่จะต้องปฏิบัติต่อบุตรทุกคนเหมือนกัน กัน ฉะนั้น บิณฑามารดาต้องขจัดความลำเอียงทั้ง ๔ ประการนี้ได้แก่

๑) ลำเอียงเพราะรัก (ฉันทาคติ) บิณฑามารดาพึงมอบความรักให้กับบุตรทุกคนโดยเท่าเทียมกัน ไม่รักบุตรคนใดคนหนึ่งมากเกินไป หรือหากมีบุตรคนเดียวก็ไม่พึงแสดงความรักและการตามใจมากเกินไป อาจทำให้บุตรเสียคนได้ การแสดงความรักต่อบุตร จะต้องประกอบด้วยเจตนาที่อยากจะให้เขามีความสุข ปราศจากที่จะทำให้เขามีชีวิตที่ดั่งาม และจะต้องเป็นความรักที่แผ่ไปสู่บุตรทุกคนเท่าเทียมกัน ซึ่งความรักลักษณะนี้ พระพุทธศาสนาเรียกว่า เมตตา ที่เป็นอัมปมัญญา คือ แผ่ขยายไปโดยไม่มีขอบเขตพรหมแดน เป็นเมตตาของพระอรหันต์ที่แผ่ไปถึงสรรพสัตว์ทั้งปวงโดยไม่จำกัดประเภท บิณฑามารดาเป็นพระอรหันต์ของบุตร ก็ต้องแผ่เมตตาความรักสู่บุตรทุกคนโดยไม่จำกัดเฉพาะบุตรคนใดคนหนึ่งเช่นกัน

๒) ลำเอียงเพราะเกลียดชัง (โทสาคติ) บิณฑามารดาไม่ควรเอาอารมณ์ความรู้สึกด้านลบของตนที่มีต่อบุตรมาเป็นอุปสรรคในการอบรมเลี้ยงดู ความลำเอียงอาจเกิดขึ้นได้เมื่อบิณฑามารดา มีจิตประกอบด้วยโทสะ มีความเกลียดหรือขัดเคืองบุตรหรือมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อบุตร เช่น เห็นว่าบุตรเป็นผู้ขัดขวางความเจริญของตนเอง เป็นภาระสร้างความทุกข์ให้ตนเอง เมื่อมีทัศนคติในทางลบ เช่นนี้ ก็จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นความลำเอียงต่อบุตรได้ ในกรณีที่มีบุตรหลายคน บุตรคนที่บิณฑามารดาไม่ชอบ ก็จะถูกเลือกปฏิบัติมิให้เท่าเทียมกับบุตรคนอื่นๆ

๓) ลำเอียงเพราะหลง (โมหาคติ) ความหลง ได้แก่ ความไม่รู้ตามความเป็นจริง ความไม่รู้ ทำให้บุคคลกระทำสิ่งต่างๆ ลงไปด้วยความมืดมน เพราะอำนาจของโมหะ ซึ่งเป็นมูล

ฐานของอกุสตรอย่างหนึ่งในบรรดาอกุศลมูลทั้ง ๓ ประการ ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ บิดามารดาที่ตกอยู่ในอำนาจของโมหะ ก็จะกระทำการด้วยความหลง คือ ความไม่รู้ ไม่เข้าใจในความจริง เช่น มีทัศนคติที่ผิดในเรื่องต่างๆ เช่น มีความเห็นผิดในเรื่องเพศภาวะของบุตร จึงปฏิบัติต่อบุตรชายและบุตรหญิงไม่เท่ากัน มีความเห็นผิดในเรื่องวัย จึงปฏิบัติต่อบุตรด้วยความลำเอียงตามวัยเช่น เอาใจใส่ดูแลเฉพาะแต่บุตรคนสุดท้อง ไม่ให้ความสนใจบุตรคนอื่นๆ ไม่คำนึงถึงความต้องการของบุตรที่มีเหมือนกันทุกวัย หรือ เพราะรูปลักษณ์ทางร่างกายของบุตรบางคนที่ไม่สมประกอบ หรือ มีรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ บิดามารดาที่ถูกโมหะเข้าครอบงำ ก็จะมี ความลำเอียงต่อบุตรลักษณะนี้ โดยไม่รู้ไม่เข้าใจในความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ที่ย่อมมีความแตกต่างกัน ความลำเอียงเพราะความไม่รู้ในสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง เรียกว่าเป็นโมหาคติ

๔) ลำเอียงเพราะกลัว (ภยาคติ) ความลำเอียงเพราะกลัวอาจเกิดขึ้นได้กับบิดามารดาซึ่งความกลัวนั้น อาจเกิดจากการข่มขู่หรือการใช้เงื่อนไขต่อรองของบุตรคนใดคนหนึ่ง เมื่อ บิดามารดาไม่ปฏิบัติตาม เขาอาจจะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ จึงต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของบุตรจนทำให้บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรแต่ละคนไม่เสมอภาคกัน หรืออาจเกิดจากความกลัวของบิดามารดาเอง เช่นกลัวว่าบุตรคนใดคนหนึ่งจะไม่รักตนเอง จึงต้องตามใจบุตรคนนั้นเป็นพิเศษจึงทำให้เกิดความลำเอียงขึ้นระหว่างบิดามารดากับบุตร บิดามารดาต้องขจัดความกลัวให้สิ้นไปมิให้ความกลัวมาใช้อำนาจครอบงำจิตใจให้เกิดการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อบุตร

ความลำเอียงทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นข้อที่บิดามารดาต้องละเว้น เนื่องจากบิดามารดาเป็นผู้ปกครองในครอบครัวที่จะต้องให้ความเป็นธรรมแก่สมาชิกในครอบครัวโดยเท่าเทียมกัน อกติ ๔ เป็นข้อที่ควรเว้นที่จำเป็นสำหรับปกครองทุกระดับ เช่นในสังคมคลาสิก ได้กล่าวถึงคุณธรรมของนักปกครอง (กษัตริย์) ว่าจะต้องไม่ถูกอคติครอบงำ แนะนำผู้อื่นในสิ่งที่ควรแนะนำลงโทษผู้ผิดตามสมควรแก่โทษ ส่วนนักปกครองที่ถูกอคติครอบงำ ไม่พิจารณาอย่างละเอียดแล้วตัดสินคดีโดยพลุนพลัน ย่อมถูกติเตียน ถือเป็นการทำลายผู้อื่น ผู้เป็นบิดามารดาพึงปกครองบุตรโดยธรรม ปราศจากอคติใดๆ จึงเชื่อว่าเป็นผู้ปกครองโดยธรรม

๒) หน้าที่ของบิดามารดา

พระพุทธเจ้าทรงถือว่า ความรักของแม่สูงส่งเหนือความรักใดเพราะเป็นความรักที่มีคุณธรรมของพรหมวิหาร ๔ ครบถ้วน คือมีเมตตา ความปรารถนาดีต่อกันตั้งแต่ตอนอยู่ในครรภ์ ภูษาช่วยเหลือให้ลูกให้พ้นทุกข์ มุทิตายินดีเมื่อลูกได้ดี และอุเบกขารู้จักวางเฉยในเรื่องและในเวลาที่เหมาะสมมารดาบิดาต้องบำรุงเลี้ยงบุตรธิดาตั้งแต่ในครรภ์ กระทั่งคลอดออกมาแล้วหน้าที่โดยตรงกับบุตร เพราะทันทีที่ชีวิตใหม่กำเนิดขึ้นมาในครอบครัว มารดาบิดา และสมาชิกทุกคนที่

เกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันทำหน้าที่ดูแลสมาชิกคนใหม่ ให้ความรักบำรุงเลี้ยง ด้วยน้ำนมจากอกด้วย ข้าวปลาอาหารนานาชนิดจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และประสบการณ์ต่าง ๆ เด็กต้องใช้เวลาอยู่ใน ครอบครัวนานนับสิบปี กว่าจะก้าวไปเป็นผู้ใหญ่ส่วนหนึ่งของสังคม มารดา บิดาทำหน้าที่ของตนเองด้วยอนุเคราะห์บุตรโดยเหตุ ๕ ประการนี้แล้วย่อมเป็นคนที่มีคุณภาพ มีความสุขความเจริญ ด้วยชาติวุฒิ คุณวุฒิ และวัยวุฒิ การทำหน้าที่ของพ่อแม่ที่ดีมีดังนี้

๑) ห้ามปรามมิให้ประพฤติชั่ว (ปาปา นิวาเรนต์) การประพฤติชั่วทางกาย ทางวาจา และทางใจเป็นอกุศลธรรมที่บุคคลพึงเว้นเพราะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย^{๑๑}ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น มารดาบิดาจะต้องแนะนำสั่งสอนบุตรของตนให้รู้จักอกุศล (ความชั่ว) ในทุกๆด้าน ทั้งด้านกายวาจาและใจ ตลอดจนเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการประพฤติชั่วได้ เช่นการคบคนไม่ดี การอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่มีโทษการดำรงชีวิตด้วยความประมาท^{๑๒}“ความเกียจคร้าน” ที่เป็นเหตุให้เกิดอกุศลเกิดขึ้นแนวทางแห่งความชั่วที่มารดาบิดาพึงห้ามปรามมิให้บุตรดำเนินตาม ได้แก่ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ^{๑๓} คือ การฆ่าและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การละเมิดช่วงชิงทรัพย์สินของผู้อื่น ประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ มีความโลภต้องการอยากได้สิ่งของของผู้อื่น การอาฆาตพยายามบาทปองร้ายผู้อื่น และการมีความเห็นผิด เนื่องจากมารดา บิดามีประสบการณ์มากกว่า และย่อมรู้สิ่งที่ควรไม่ควร สิ่งที่ยังปฏิบัติและไม่พึงปฏิบัติ จึงจะสามารถแนะนำบุตรให้ละเว้นจากความชั่วต่างๆ ได้อีกทั้งการละอกุศลเป็นสิ่งที่เกิดประโยชน์และความสุขแก่ชีวิต^{๑๔} จึงเป็นสิ่งที่มารดาบิดาต้องบอกกล่าวชี้แจง ให้บุตรได้ทราบ และห้ามปรามมิให้กระทำในสิ่งที่เป็นอกุศล

๒) อบรมสั่งสอนให้ประพฤติดี (กลุยาณ นิเวเสนติ) การอบรมสั่งสอนให้บุตรเป็นคนดี ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สัตบุรุษ^{๑๕} บุตรที่เป็นสัตบุรุษ ย่อมประพฤติในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ ก่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่บุคคลในครอบครัวและสังคมอย่างมากมาย การสั่งสอนบุตรให้ดำรงอยู่ในความดีได้แก่ให้ดำรงอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ^{๑๖}อันเป็นความดีที่ต้องปฏิบัติขึ้นพื้นฐาน ได้แก่ การเว้นจากการฆ่าและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การเว้นจากการละเมิดช่วงชิงทรัพย์สิน

^{๑๑} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๗๑/๒๖๕.

^{๑๒} อญ.เอก.(ไทย) ๒๐/๕๗/๑๐

^{๑๓} อญ.เอก.(ไทย) ๒๐/๕๗/๑๐.

^{๑๔} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๔๗๐/๓๓๐

^{๑๕} อญ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๒๖๕/๖๗.

^{๑๖} อญ.อญฐก.(ไทย) ๒๓/๑๒๘/๒๑๕.

^{๑๗} อญ.อญฐก.(ไทย) ๒๓/๑๓๕/๒๓๕.

ของผู้อื่น เว้นจากการประพาศิณในกาม เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพื่อเจ้า ไม่มีใครในโลกต้องการอยากได้สิ่งของผู้อื่น เว้นจากการอาฆาตพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และการมีความเห็นถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ มารดาบิดาจะต้องปลูกฝังให้บุตรมีจิตสำนึกทางด้านคุณธรรม และมีฉันทะในการทำความดี และพัฒนาให้มีความดียิ่งขึ้นไป มิให้หยุดอยู่กับระดับของความดีเดิม เพราะความดีเป็นสิ่งที่ไม่ควรสันโดษ (ไม่สันโดษในกุศลธรรม)^{๑๔}

๓) ส่งเสริมให้ศึกษาเล่าเรียน(สิบปี ศึกษาแปดปี) มารดาบิดาถือว่าเป็นครูคนแรกของบุตร เพราะสอนให้บุตรเรียนรู้จักสิ่งต่างๆ มากมายก่อนใครอื่น อีกคำหนึ่งท่านเรียกว่า “ผู้แสดงโลกนี้แก่บุตร” เพราะบุตรได้พบกับมารดาบิดามาก่อนใครอื่นมารดาบิดาจึงเป็นตัวแทนชายหญิงทั้งโลกที่บุตรได้เรียนรู้ อีกทั้งพฤติกรรมของมารดาบิดาที่แสดงให้บุตรเห็น เป็นการปลูกฝังพฤติกรรมดังกล่าวแก่บุตรทั้งทางตรงและทางอ้อม^{๑๕} นอกจากมารดาบิดาจะสอนให้บุตรได้ศึกษาเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตด้วยตนเองแล้ว ยังต้องส่งเสริมให้บุตรของตนได้ศึกษาเรียนรู้ศิลปะวิชาต่างๆ ที่จำเป็นภายนอกบ้าน อันได้แก่โรงเรียน หรือการศึกษาในระบบโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้เขามีความรู้ มีทักษะในการดำเนินชีวิตที่ดี สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวและครอบครัวได้ ซึ่งศิลปะวิทยาการมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่และความมั่นคงของชีวิต หากผู้ใดไม่มีความรู้หรือทักษะความสามารถอย่างใดอย่างหนึ่งสำหรับดำรงชีวิต ก็จะกลายเป็นผู้ที่ไร้ความสามารถไม่อาจจะดำรงอยู่ได้อย่างผาสุกด้วยเหตุนี้มารดาบิดาจะต้องให้การศึกษาแก่บุตรธิดาของตนเพื่อให้เขาเติบโตมาด้วยความรู้ความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้

๔) เป็นธุระให้บุตรเมื่อจะมีคู่ครอง(ปฏิรูปิน ทาเรน สญฺญชฺติ)เมื่อบุตรเติบโตเป็นผู้ใหญ่สมควรจะมีครอบครัว มารดาบิดาต้องรับภาระเอาใจใส่ดูแลด้านการมีครอบครัวของบุตรเริ่มจากการให้คำแนะนำในการเลือกคู่ครองของบุตร โดยให้คำปรึกษาในฐานะที่มารดาบิดาฝ่ายประสบการณ์มาก่อนยอมให้คำแนะนำที่ดีแก่บุตรได้ ตลอดจนการขวนขวายภาระตามประเพณี เช่นการสู่ขอ การหมยหมั้น การสมรส ฯลฯซึ่งมารดาบิดาจะต้องช่วยเหลือด้านทรัพย์สินเงินทองอันเป็นค่าธรรมเนียม ได้แก่ค่าสินสอด ค่าใช้จ่ายในการแต่งงานเป็นต้น ในสังคมที่ผู้ใหญ่เป็นผู้จัดหาคู่สมรสให้กับบุตร มารดาบิดายังต้องมีบทบาทอย่างมากเพราะต้องมีการเลือกสรรคนที่ดีเพื่อที่จะมาเป็นบุตรเขย หรือสะใภ้ของตนโดยต้องคำนึงถึงความผาสุกในครอบครัวของบุตรเป็นสำคัญ หรือในสังคมที่ชายหญิงมีอิสระในการเลือกคู่ครองเอง มารดาบิดาก็ต้องคอยให้คำแนะนำบุตรให้รู้จักเลือกคนที่ดี เพื่อมาเป็นสามีหรือภรรยา

^{๑๔} อภ.ทศ.(ไทย) ๒๐/๒๕๑/๕๘.

^{๑๕} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต),ความสุขของครอบครัว คือสันติสุขของสังคม, หน้า๑๔-๑๕

๕) มอบทรัพย์สินให้ตามโอกาสอันควร (สมเย ทายชุช นิยยาเทนติ) มารดาบิดาเป็นผู้ให้การสงเคราะห์บุตรด้วยทรัพย์สินเงินทองตามที่จำเป็น เพื่อให้เขาได้นำไปใช้จ่ายส่วนตัว และเมื่อ บุตรอยู่ในวัยอันสมควรที่จะต้องได้รับมรดกจากตระกูล ผู้เป็นมารดาบิดาจะต้องแบ่งปันมรดกของตระกูลให้แก่บุตรแต่ละคนเพื่อนำไปเป็นฐานสำหรับการสร้างเนื้อสร้างตัวต่อไปในอนาคต การมอบทรัพย์สินให้กับบุตรนั้นจะต้องดูความเหมาะสม และให้ในเวลาที่เหมาะสม (สมเย) ไม่ควรให้ตามใจบุตร หรือเอาวัตถุเงินทองเป็นสิ่งสำคัญในการเลี้ยงดู เช่นปัจจุบันมารดาบิดาบางคน มีวิธีการเลี้ยงดูบุตรโดยให้เงินทองแทนการเลี้ยงดู จนมีคำกล่าวว่าเป็น “สัตว์เลี้ยงลูกด้วยเงิน” ซึ่งเป็นคำเรียกรมารดาบิดายุคปัจจุบัน การให้วัตถุสิ่งของเงินทองแก่บุตรอย่างไม่คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสม จะเป็นการปลูกฝังค่านิยมทางวัตถุ(วัตถุนิยม)ให้กับบุตรทำให้ไม่รู้จักคุณค่าของเงินทองที่ถูกต้อง และเป็นการสร้างนิสัยฟุ่มเฟือย ตามใจตนเอง ขาดความพากเพียรพยายามในการแสวงหาและพึ่งพาตัวเอง เพราะเคยได้รับการตามใจจากมารดาบิดามาตั้งแต่เด็ก

ผลของการวิจัยของมารดาบิดาดั้งแบบ ๔ ท่าน ที่ได้รับการยอมรับจากประสบผลสำเร็จเป็นประจักษ์ต่อสังคมดังนี้ คือ ๑) นางปราณี โรจนสินวิไล ได้รับยกย่องจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบุรีรัมย์ ว่า เป็นแม่ดีเด่นแห่งชาติ ปีพ.ศ.๒๕๕๕ แม่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ๒) นางเอ็นดู เทพนคร ว่า เป็นแม่ดีเด่นแห่งชาติ ปีพ.ศ.๒๕๕๕ แม่ผู้มีความมานะอดทน ๓) นายมะลิ มากมูล เป็นพ่อตัวอย่างแห่งชาติ ปีพ.ศ.๒๕๕๕ ๔) นายแพทย์สมควร จำพิง เป็นพ่อตัวอย่างแห่งชาติ ปีพ.ศ.๒๕๕๕ ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ได้ประกาศ ว่า บุคคลทั้งสี่ท่านนี้ เป็นพ่อแม่ตัวอย่างแห่งชาติ ปีพ.ศ.๒๕๕๕ ณ.วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๕

ผู้วิจัยมีความหวังว่าพุทธศาสนิกชนในสังคมยุคปัจจุบันจะได้ศึกษามารดาบิดาดั้งแบบ และนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของความเป็นมารดาและบิดาดั้งแบบนำมาประยุกต์ใช้ ในชีวิตประจำวัน อย่างจริงจัง เชื่อว่า ย่อมมีส่วนช่วยลดปัญหา ระหว่างมารดาบิดาและบุตรธิดา อันจะเป็นการ ช่วยแก้ปัญหา ทางสังคม และเป็นแบบอย่างที่ดีสืบไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

สังคมปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาอันเป็นผลมาจากเศรษฐกิจและสังคมแบบเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม ทำให้มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของบุคคลในครอบครัว บทบาทของสามีที่มีต่อภรรยา หรือบทบาทของมารดาบิดาที่มีต่อบุตร ก็ได้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยที่สามีภรรยา หรือบทบาทของมารดาบิดาต้องช่วยกันอบรมบุตร ซึ่งแต่ก่อนสังคมไทยมีค่านิยมที่ว่า ผู้ชายต้องเป็นผู้ทำงานหาเงินจุนเจือสมาชิกภายในครอบครัว ผู้หญิงจะต้องผิชอบเรื่องการเลี้ยงดูบุตรและทำงานบ้าน แต่ในปัจจุบันบทบาทสามีภรรยาได้เปลี่ยนแปลง อันสาเหตุมาจากสภาวะทางเศรษฐกิจที่รัดตัว สามีภรรยาจึงต้องช่วยกันทำนาหาเลี้ยง ครอบครัวยุคนี้

โดยที่ภรรยามีโอกาสทำงานบ้านน้อยลง ดังนั้น การรับผิดชอบงานภายในบ้านและเลี้ยงครอบครัว ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมีบทบาทเท่าเทียมกัน การไม่เอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันแนวความคิดของการมีครอบครัวคือ การมีความรับผิดชอบร่วมกันทั้งสามีและภรรยา

ความรักมารดาบิดาให้แก่บุตร บุตรที่มารดาบิดาให้ความรักใคร่ไม่เพียงพอ บุตรที่ขาดความรักจากมารดาบิดา หรือบุตรบุตรที่ได้รับความรัก ความอบอุ่น ความเมตตาจากมารดาบิดาไม่เพียงพอ บุตรจะเสียความรู้สึกในทางความรักไป เมื่อบุตรไม่ได้รับความรักจากมารดาบิดาก็ไม่รู้จักรักใคร่ และขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มักเก็บตัวและ มีความรู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า และ อยู่อย่างโดดเดี่ยว บุตรประเภทนี้อาจจะกระทำความผิดได้ง่าย และมีความประพฤติผิดต่อระบบของสังคม หรือมารดาบิดาแยกกันอยู่ อาจเป็นการหย่าร้าง ตาย สูญหาย ละทิ้ง ทำให้องค์ประกอบของครอบครัวไม่ครบถ้วน ซึ่งเมื่อบุตรขาดมารดาบิดาเป็นผู้รับผิดชอบ ขาดความรัก ความเมตตา และความอบอุ่นใจ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง

มารดาบิดาเป็นครูคนแรกของบุตรธิดา ที่สอนให้บุตรธิดาตั้งตนไว้ในที่ชอบ คือ การสอนบุตรธิดาให้เป็นคนดี ที่ต้องรู้จักรับผิดชอบตนเอง รู้จักกตัญญูต่อมารดาบิดา มีศีลธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน มีความรู้ มีการศึกษา มีความสามารถ เป็นต้น ผู้เป็นมารดาบิดาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่บุตร เพราะมารดาบิดาถือว่าเป็นบุคคลสำคัญในครอบครัว ที่มีบทบาทและหน้าที่ทั้งในครอบครัวและภายนอกครอบครัว และเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุตรที่ถือเป็นหน้าที่หลักของมารดาบิดา เพราะฉะนั้นมารดาบิดาควรที่จะปฏิบัติตามข้อปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่ได้วางไว้ให้มารดาบิดาได้ปฏิบัติตาม นั่นคือ หลักพรหมวิหารธรรม เป็นหลักธรรมสำคัญสำหรับบิดามารดา ผู้ได้รับสมญานามว่าเป็นพรหมของบุตร เพราะพรหมวิหารนี้เป็นธรรมสำหรับพรหมหรือผู้ประเสริฐ เพื่อให้ครอบครัวนั้นเกิดสันติสุขขึ้น ซึ่งจะเป็นเหตุให้สังคมเกิดสันติสุขตามไปด้วย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

๑. ศึกษาเปรียบเทียบคุณธรรมของมารดาบิดาในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทกับคุณธรรมของมารดาบิดาในสังคมไทยปัจจุบัน

๒. ศึกษาแนวทางการเลี้ยงดูบุตรตามแนวทางพระพุทธศาสนา

๓. ศึกษาบทบาทการสงเคราะห์บุตรในนิทานชาดก

๔. ศึกษาทัศนคติและพฤติกรรมของมารดาบิดา เกี่ยวกับการปฏิบัติตนตามคำสอนของพระพุทธศาสนา